

Coracias garrulus

Blåkråka

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Coraciiformes (praktfåglar), **Familj:** Coraciidae (blåkråkor), **Släkte:** *Coracias*, **Art:** *Coracias garrulus* - blåkråka Linnaeus, 1758 **Synonymer:**

Kännetecken

Blåkråkan är omisskännlig. En kajstor, kraftigt byggd, gröntonat ljusblå (cyanblå) fågel med varmt rödbrun rygg. Stort huvud och kraftig näbb. I flykten är de blå färgerna i olika nyanser mycket framträdande.

Utbredning och status

I Sverige förekom blåkråkan i mitten av 1800-talet tämligen allmänt, lokalt allmänt, i de sydöstra delarna. Utbredningsgränsen utgjordes då approximativt av en linje Halmstad-Jönköping-Karlstad-Gävle. Arten minskade därefter snabbt och den var redan omkring sekelskiftet sällsynt. Den sista fastlandshäckningen registrerades i östra Småland 1943. Dessförinnan hade arten dock 1939 koloniserat Fårö. Stammen där uppgick som mest till cirka 15 par i början av 1950-talet, men minskade därefter. Den sista häckningen på Fårö (och i Sverige) ägde rum 1967. Sedan dess har blåkråkan bara varit en sällsynt gäst i landet. Under åren 1976–91 sågs totalt 125 fåglar och årssiffrorna varierade mellan 16 ex. (1980) och 1 ex. (1991). Åren 1992–2008 sågs totalt endast 24 individer. Blåkråkan häckar i nordvästra Afrika, i Syd- och Östeuropa till Himalaya i öster. Mer än hälften av artens utbredningsområde ligger i Europa, där de starkaste bestånden finns i Spanien, Ryssland, Ukraina, Rumänien, Bulgarien och Turkiet. I dessa länder häckar ca 90 % av den europeiska populationen. Blåkråkan är utgången som häckfågel i Danmark och Tyskland och i flera andra länder finns numera ytterst få par (t.ex. Estland, Lettland, Litauen, Österrike, Slovenien, Slovakien, Tjeckien). Minskningen tycks ha börjat i mitten av 1800-talet och fortgått sedan dess. På flera håll tycks en liten återhämtning ha skett under 1940-talet, men sedan fortsatte minskningen i accelererad takt. Under perioden 1990–2000 har arten fortsatt att minska med minst 30 %, vilket även gäller Ryssland och Turkiet som har merparten av det europeiska beståndet.

Ekologi

Blåkråkan häckar i savannartad vegetation med glesa bestånd av större träd (speciellt ek och tall) och med en undervegetation av gräs eller hedartad växtlighet. I Sverige utgjordes häckplatserna i regel av öppna betade hagmarker eller gammal gallrad och betad tallskog. Undviker intensivt odlade jordbruksbygder. Boet läggs normalt i trädhåll, ofta i ett gammalt bohåll efter spillkråka eller gröngöling. Häckning i holkar, jordhålor och håligheter i klippor och ruiner förekommer också men har knappast rapporterats från Sverige. Arten häckar solitärt och är starkt territoriell. De 3–5 äggen ruvas av båda könen (mest honan) i 17–19 dagar. Ungarna matas av båda föräldrarna och blir flygga efter 3–4 veckor. Födan består huvudsakligen av större insekter som i regel jagas från en sittplats, gärna en död trädgren, cirka 5–10 m över marken. I nordligare delar av utbredningsområdet är skalbaggar viktigast, i Sydeuropa och övervintringsområdena i Afrika dominerar gräshoppor. Utöver insekter tas även andra leddjur, mollusker, grodor, små reptiler och undantagsvis fågelungar och smådäggdjur. Växtföda (frukter och bär) utnyttjas bara i undantagsfall. Den östeuropeiska stammen (dit de svenska fåglarna hörde) sträcker öster om Medelhavet och övervintrar i Östafrikas savannregion från norra Kenya till Namibia och norra Sydafrika.

Hot

Orsakerna till artens tillbakagång är oklara. Klimatiska faktorer anses av många ha spelat in, då arten undviker områden med maritimt klimat. Arten överlevde dock "den lilla istiden" på 1600- och 1700-talet, medan beståndet kollapsade under 1920- och 30-talen då klimatet var, för blåkråkan, exceptionellt gynnsamt. Inverkan av biocider, speciellt om de används för bekämpning av gräshoppor, kan också vara av betydelse, men kan inte förklara minskningen före 1940-talet. Effekten av biotopförändringar har troligen tidigare underskattats. Skogs- och hagmarksbetningens upphörande, samt återplantering av äldre tiders insektsrika starkt utglesade skogar med många döda och döende träd, har otvivelaktigt inneburit en stark minskning av lämpliga blåkråksbiotoper i Sverige och troligen också på andra håll. Emellertid torde de viktigaste orsakerna till blåkråkans omfattande minskning över hela Europa stå att finna i artens övervintringsområden i Afrika.

Åtgärder

Så länge arten fortsätter att minska i angränsande områden är sannolikheten för återkolonisation liten. En förutsättning för en framtida invandring av blåkråkor torde vara att återstående öppna landskap med extensivt jordbruk bevaras.

Övrigt

Utländska namn – NO: Blåråke, DK: Ellekrage, FI: Sininärhi, GB: Roller. Blåkråkan är globalt rödlistad (2008) som *Nära hotad* (NT). Blåkråka är förtecknad i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (rådets direktiv 79/409/EEG). Den är även förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter) och Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter). Blåkråkan är fredad enligt jaktförordningen (1987:905) och tillhör Statens Vilt enligt 33 § jaktförordningen.

Naturvård

Konventioner: Fågeldirektivet, Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Rödlistning i andra länder

Global rödlistning: NT (2001)

Litteratur

- Aviles, J.M., Sanches, J.M. & Parejo, D. 2000. Nest-site selection and breeding success in the Roller (*Coracias garrulus*) in the Southwest of the Iberian peninsula. *Journal für Ornithologie* 141(3): 345–350.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Cramp, S. m.fl. (red.) 1985. *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic*. Vol 4.
- Durango, S. 1946. Blåkråkan (*Coracias g. garrulus* L.) i Sverige. *Vår Fågelvärld* 5: 145–190.
- Durango, S. 1949. Blåkråkan (*Coracias g. garrulus* L.) i Sverige. *Sv. Faun. Revy* 11: 14–21.
- Durango, S. 1951. Om blåkråkans (*Coracias garrulus* L.) vanor under ungarnas nästtid. *Sv. Faun. Revy* 13: 73–78.
- Tucker, G.M. & Heath, M.F. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no.3).
- Sosnowski, J. & Chmielewski, S. 1996. Breeding biology of the Roller *Coracias garrulus* in Puszcza Pilicka forest (Central Poland). *Acta Ornithologica (Warsaw)* 31(2): 119–131.
- Wigsten, H. 1955. Blåkråkan (*Coracias garrulus*) levnadsvanor på Fårö. *Vår Fågelvärld* 14: 21–45.

Författare

Tommy Tyrberg 1988. Rev. Martin Tjernberg 2005, 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.